

BOOKA.

Knjiga **153**

ROBERT ZETALER
POLJE

Naslov originala
Robert Seethaler
Das Feld

© 2018 Hanser Berlin in der Carl Hanser Verlag
GmbH & Co. KG, München

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Cara Dušana 68
office@booka.in

www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA
Sanja Bogičević

PREVOD S NEMAČKOG
Ljiljana Ilić i Nataša Vukajlović Fischer

LEKTURA
Booka

KOREKTURA
Ivana Smolović

PRELOM
Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA
Jelena Šušnjar

ŠTAMPA
DMD Štamparija

Beograd, 2021.

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

ROBERT ZETALER

POLJE

Prevele Ljiljana Ilić i
Nataša Vukajlović Fischer

And you who loiter around these graves
Think you know life.

Edgar Lee Masters, *Spoon River Anthology*¹

1 A vi koji tumarate oko ovih grobova
Mislite da poznajete život.

Edgar Li Masters, *Antologija Spun Rivera*

Glasovi

Čovek je pogledom prelazio preko nadgrobnih spomenika koji su se pred njim prostirali po Polju kao da ih je neko rasuo. Trava je bila visoka, a insekti su zujali u vazduhu. Na pomalo okrnjenom grobljanskom zidu, obraslom žbunjem zove, stajao je kos i pevao. Nije mogao da ga vidi. Oči su ga već neko vreme mučile i, iako je svake godine bivalo sve gore, opirao se nošenju naočara. Postojali su argumenti za to, ali nije želeo da ih čuje. Kada bi ga neko upitao, odgovorio bi da se privikao i da se dobro oseća u rastućoj zamagljenosti okruženja.

Kada je vreme bilo lepo, dolazio je svakog dana. Šetkao se neko vreme oko grobova, da bi na kraju seo na drvenu klupu ispod nakrivo izrasle breze. Klupa nije bila njegova, ali smatrao ju je svojom. Bila je stara i trula, u takvu klupu niko drugi ne bi imao poverenja. Međutim, on ju je pozdravljao kao neko ljudsko biće, prelazio rukom preko drveta i govorio „dobro jutro“ ili „noćas je baš bilo hladno, zar ne?“.

Bio je to najstariji deo Paulštatskog groblja, koje je većina zvala samo Polje. Nekada je to bilo neobrađeno zemljište stočara po imenu Ferdinand Jonas. Jalovo parče zemlje, prosejano kamenjem i otrovnim ljutićima, pa je stočar bio

srećan kad ga se prvom prilikom otarasio u korist opštine. Ako već nije valjalo za stoku, bar je mrtvima bilo potaman.

Skoro niko više nije dolazio ovamo. Poslednja sahrana održana je pre nekoliko meseci, zaboravio je čija. Ali zato se kristalno jasno sećao sahrane od pre mnogo godina, kada su jednog kišnog dana u pozno leto spustili u zemlju cvećarku Gregorinu Štavac. Gregorina je više od dve sedmice, nepri-mećena, ležala u skladištu cvećare, dok se ispred skladišta, u prodavnici, skupljala prašina na uvelom cveću. Sa šačicom ostalih ožalošćenih stajao je pored groba, osluškujući najpre reči sveštenika, a potom samo šum kiše. Sa cvećarkom nikad nije razmenio više od nekoliko reči, ali otkad su im se dodirnule ruke dok je jednom plaćao, osećao je neku čudnu povezanost s tom neuglednom ženom, i, kad su grobari počeli da kopaju, suze su mu tekle niz obraze.

Skoro svakog dana sedeo je ispod breze i puštao da mu lutaju misli. Razmišljao je o mrtvima. Mnoge koji ovde leže poznavao je lično ili ih je bar jednom sreo u životu. Mahom su to bili obični građani Paulštata: zanatlije, preduzimači ili službenici u nekoj od radnji u Ulici Markt i bočnim uličicama. Pokušavao je da se priseti njihovih lica, a od sećanja je slagao slike. Znao je da te slike ne odgovaraju stvarnosti, da možda uopšte ne liče na ljude kakvi su bili za života. Ali bilo mu je svejedno. Izranjanje i uranjanje lica u glavi pričinjavalo mu je zadovoljstvo i ponekad bi se smejavao tiho, za sebe, pognut napred, s rukama sklopljenim na stomaku i bradom spuštenom na grudi. Da ga je u takvim trenucima neko posmatrao iz daljine, možda neki od baštovana ili zalutali posetilac groblja, stekao bi utisak da se moli.

Istina je: bio je ubeđen da čuje mrtve kako govore. Nije razumeo šta kažu, ali je njihove glasove razaznavao jednako jasno kao što čuje ptičji cvrkut ili zujanje insekata oko sebe.

Ponekad mu se čak činilo da iz žamora glasova raspoznaje pojedine reči ili delove rečenica, ali, ma koliko naporno osluškivao, ipak nikad nije uspevaio da spoji deliće u smislenu celinu.

Zamišljao je kako bi bilo kada bi svi glasovi još jednom dobili priliku da ih čuju. Naravno, pričali bi o životu. Mislio je da čovek može konačno da sudi o svom životu tek pošto je iza sebe ostavio umiranje.

Ali možda pokojnike uopšte i ne zanima ono što je iza njih. Možda govore o onome preko. O tome kako je biti na drugoj strani. Opozvan. Uvenuto. Prihvaćen. Preobražen.

A onda bi, opet, odbacivao te misli. Činile su mu se sentimentalnima i čak smešnima, i obuzimala bi ga sumnja da bi i mrtvi, baš kao i živi, brbljali nevažne stvari, plačljive tričarije, i hvalisali se. Žalili bi se i prekrajali sećanja. Kukali bi, besneli i poricali. I, naravno, pričali o svojim bolestima. Možda bi čak isključivo pričali o svojim bolestima, o svojoj nemoći i svom umiranju.

Na klupi ispod krive breze čovek je sedeo sve dok sunce nije zašlo za grobljanski zid. Raširio je ruke, kao da hoće da premeri komad zemlje pred sobom, a onda ih je pustio da padnu. Upio je vazduh još jednom. Mirisao je na vlažnu zemlju i cvetove zove. Onda je ustao i pošao.

U Ulici Markt bio je kraj radnog dana i preduzimači su unosili u radnje sanduke i stalke s donjim vešom, igračkama, sapunima, knjigama ili jeftinim drangulijama. Na sve strane čulo se klepetanje roletni, a s kraja ulice orili su se povici prodavca voća i povrća koji je, stojeći na sanduku, ljudima delio preostale dinje.

Hodao je sporo. Plašio se pomisli da će veče provesti na prozoru posmatrajući ulicu. Tu i tamo bi podigao ruku da otpozdravi nekome koga ne prepoznaje. Ljudi bi sigurno

pomislili da je on zadovoljan čovek koji se raduje svakom koraku na kaldrmi toploj od sunca; ali on se osećao nesigurno i tuđe u sopstvenoj ulici.

Zastao je ispred izloga bivše Buksterove mesare s konjskim mesom i nagnuo se ka svom odrazu. Voleo bi da u njemu ugleda mladića. Ali u očima koje su ga posmatrale nije više bilo žara koji bi mu zapalio maštu. Lice mu je jednostavno bilo staro i sivo i prilično omlitavelo. Bar mu se u kosu zapleo svetlozelen listić. Sklonio ga je pucnuvši prstima i osvrnuo se. Na drugoj strani ulice hodala je izgubljena Margareta Lihtlajn i vukla kolica puna namirnica koje nikada nije kupila. Klimnuo je glavom u njenom pravcu, a onda krenuo. Ubrzao je korak. Sinula mu je misao ili, bolje rečeno, predosećanje koje je imalo veze s vremenom onako kako je teklo kroz njegov život: kao mladić, hteo je da ubije vreme, kasnije da ga zaustavi, a sada, kada je ostario, ništa nije želeo tako žarko kao da ga ponovo osvoji.

Bila je to misao ostarelog čoveka. Još nije znao kakva je korist od nje, ali svakako je najpre hteo da stigne kući, jer je postalo prohladno otkad je zašlo sunce. Otići će do ostave i počastiti se gutljajčićem. Onda će obući meke smeđe pantalone i sestri za kuhinjski sto, i to leđima okrenut prozoru. Naime, smatrao je da se misao samo na taj način, s leđima okrenutim svetu, u potpunom miru i bez ikakvog ometanja, može promisliti dokraja.

Hana Hajm

Kada sam umrla, sedeo si pored mene i držao me za ruku. Nisam pronašla san. Već odavno mi san više nije bio potreban. Razgovarali smo. Pričali smo jedno drugome priče i sećali se. Gledala sam te onako kako sam uvek volela da te gledam. Nisi bio lep muškarac. Imao si prevelik nos i umorne kapke, a koža ti je bila bleđa i puna mrlja. Nisi bio lep muškarac, ali bio si moj muškarac.

Sećaš li se: bila sam nova u školi i već prvog dana u zbornici pitao si me šta mi je s rukom. Obogaljena je, rekla sam, šta da se radi. Uzeo si je i gledao. Onda si pokazao ka prozoru i rekao: vidiš li ono drvo tamo? Njegove grane nisu obogaljene, samo su krive, jer rastu ka suncu. To mi je zazvučalo, iskreno rečeno, previše sentimentalno. Ali dopalo mi se kako palcem prelaziš preko mojih prstiju. I sviđao mi se taj neverovatno velik nos. Mislim da si mi bio pomalo uzbudljiv.

Pedeset godina kasnije, i dalje si mi držao ruku. Činilo mi se da je nikada nisi ni ispustio, to sam ti i rekla. Smejao si se i dodao: tačno, pa i nisam!

Više ne znam šta su bile moje poslednje reči. Ali, naravno, bile su upućene tebi, a kako drugačije. I pitala sam te da

li bi otvorio prozor. Mislila sam da bi mi prijalo malo svežeg vazduha. A onda? Šta sam onda rekla?

Međutim, vrlo dobro se sećam svojih prvih reči upućenih tebi. Bilo je to još pre razgovora u zbornici. Stigla sam ujutru i videla kako ispred mene prelaziš preko školskog dvorišta. Zaustavila sam te i pitala kako da stignem do direktorove kancelarije. Izvinite, rekla sam, nova sam ovde, možete li mi pomoći? Pitala sam te, iako sam znala put. Ti si samo rekao: pođite sa mnom, gospođice, a onda si ćutke hodao ispred mene. Hodao si krupnim, teškim koracima, tela blago nagnutog napred, s rukama prekrštenim iza leđa, onako kako si uvek hodao. Sijalo je jutarnje sunce, a senka ulazne kapije rasprostrla se kao široka prugasta mustra preko betona. Na sebi sam imala mint-zelenu usku haljinu do kolena, s belom kragnom. Haljinu mi je poklonila tetka i satima sam je prekrajala u svoju veličinu. Kragnu sam isekla sa stare očeve košulje, a onda je našila. Tad sam se nadala da će moju pojavu učiniti samosvesnom i odlučnom. Ali već dok sam preko dvorišta hodala iza tebe, učinila mi se staromodnom i krutom, i stidela sam se.

Nije li to čudno: sećam se boje haljine koju sam nosila pre toliko godina, ali ne mogu da se setim koje je godišnje doba bilo kada sam umrla.

Nikada mi ne bi palo na pamet da si nastavnik. Deo mene je očigledno još sedeo sa školskim rancem i kikicama u učionici, pa sam, shodno tome, imala predstavu da su svi nastavnici stari. Stare, sede žene i muškarci koji mirišu na kafu i kredu, i čiji su autoritet godine izlizale kao rukave njihovih vunениh prsluka. Ali ti si bio mlad. Nosio si izgužvanu košulju s raskopčanom kragnom i kožne sandale. Niko u to vreme nije nosio sandale. Možda sam mislila da si otac nekog učenika, ili domar, više i ne znam, u svakom slučaju,

nipošto da si nastavnik. Možda ništa od svega toga nisam ni mislila dok sam hodala iza tebe ka školskoj zgradi, nego sam samo posmatrala ruke na tvojim leđima. Vrhovi prstiju bili su ti tako rumeni, kao da gore, kao da svetle sopstvenom snagom, potpuno sami od sebe.

Otvaraš prozor. Tvoja prilika kao obris senke. Zavesa, na trenutak naduvena od vetra. Svetlo. Mora da je još bio dan. Ili je ponovo došao dan? Kada si ustao da odeš do prozora, spustio si moju ruku. Nisi je pustio tek tako, položio si je na jastuk pored moje glave, a ja sam izdisala poslednji dah svog života u svoju malu, obogaljenu ruku.

Nisi voleo kafu. Od kafe ne pocrne samo zubi, nego i srce, rekao si u zbornici, osvrni se oko sebe: kolege crnih srca, svi zajedno đavolje kreature! Neki su se nasmejali. Većina se pravila da nije ništa čula. Samo te je stari matematički genije Juhtinger shvatio ozbiljno. Otvorio je prozore širom i pustio da uđe topao vazduh. Osvetli nas, podanike tame, uzviknuo je i žmirkao svojim upaljenim očima ka sunčevom svetlu.

Ležala sam u krevetu i osluškivala tupo šuštanje grejne cevi u zidu. (Znači, bila je zima?) Bolove, koji su me tako dugo razdirali, nosila sam u sebi još samo kao tiho sećanje. U nekom trenutku su iznenada nestali, ali znala sam da to olakšanje znači samo početak konačnog opraštanja. Ipak, ostalo je još malo vremena. A ti si sedeo na ivici kreveta i držao me za ruku. I razgovarali smo...

Pođite sa mnom, gospođice! Nisam odmah shvatila ironiju u tvojim rečima. Podrazumevalo mi se da me neko tako oslovljava. Hodali smo jedno iza drugog preko rešetke od senke na betonu. Čula sam naše korake čiji su odjek vraćali zidovi rumeni od sunca. Hodali smo ćutke. Ali sada mi pada na pamet: ipak smo progovorili pre nego što smo uronili u

hladovinu ulazne sale. Pažljivo, rekao si. A ja sam rekla: da. Ali na šta si me upozoravao?

Tvoj obris kod prozora. Ramena, blago pognuta napred. Tvoja uska, uska leđa. Iza njih, još, tvoje prekrštene ruke. Koliko sam te često vidala da tako stojiš? Od prvog dana kad smo se uselili u stan, voleo si da gledaš dole, na ulicu. Ponekad, kad bih se vraćala s popodnevne nastave ili iz prodavnice, videla bih te još izdaleka kako stojiš gore, kod prozora. Ako sam nosila pune kese, spustila bih ih da ti mahnem. Ulica Vajhsel II, drugi sprat. Ko bi pomislio da će naš prvi zajednički stan biti i naš poslednji?

Kada smo ušli u školsku zgradu, iznenada si nestao. Sigurno je bila malaksalost, te noći skoro da uopšte nisam spavala, a ujutru ništa nisam jela, i na nekoliko trenutaka obrela sam se u lelujavoj tami. Kada sam ponovo izronila, već si bio na velikim stepenicama. Ne osvrćući se za mnom, brzo si se peo, po dva stepenika odjednom. A ja za tobom. Naši koraci su lupkali i odjekivali u hladnoj tišini.

Držao si me za ruku. Prelazio si palcem preko mojih prstiju, preko tih krivih grančica. Druga ruka ležala ti je u krilu. Dok si govorio, oči su ti bile zatvorene. Iza kapaka, očne jabučice žurile su za slikama. Dnevno svetlo padalo ti je na lice. A onda noćno svetlo. Često bih čula kucanje ručnog sata u tvom krilu, a dani i noći su prolazili kao da su se slili u sate. Ponekad bismo zajedno zaspali, a kada bismo se probudili, sve je bilo kao i ranije.

Pitao si me odakle zapravo dolazim, a ja sam se pravila luda. Došla sam spolja, rekla sam, pa odakle bih došla? Verujem da sam se sebi tad činila prilično smelom. Dole, u dvorištu, sad su se čuli zvonki povici i vika dece. Uz kolektivni uzdah, zbornica se pokrenula. Stari Juhtinger je prvo

zatvorio prozor, a zatim oči. Tvoj palac se umirio. Doći spolja dug je put, moja gospođice, ali sad ste ovde!

Položio si mi ruku na jastuk. Tkanina je bila glatka i sveža. Moj topli dah. Škripa podnih dasaka pod tvojim koracima. Tvoja leđa, tvoja ramena u ramu otvorenog prozora. Činilo se kao da oko tebe pulsira svetlo. Mislim da sam čula brujanje kosilice za travu. Ili je to bila mašina za čišćenje snega? Da li sam ti rekla da ponovo zatvoriš prozor? Da li sam govorila o sutrašnjem danu? Da li sam ti rekla da te volim? Sećaš li se?

Gerd Ingerland

„Na ovom svetu postoje ovce i vukovi, nema izbora. Ne možeš da biraš, razumeš? Nije to nikakva odluka, to je sudbina. Imaš sreće: ti si vuk. Jak si i istrajan. Niko te neće prožderati. Ti proždireš. Niko ne poznaje ukus vučjeg mesa. Sudbina je na tvojoj strani. Jedan si od nas.“

Imao sam deset godina kad mi je tata to rekao. Radio je u banci, a u ormaru je visilo dvadesetak kravata i niz ispeglanih i iščetkanih odela. „Dobro je ovako kako je, a biće još i bolje“, govorio je dok je sedeo na krevetu i pogledom lutao po sobi. Mama, koja je sedela pored njega, stavljala bi svoju ruku na njegovu i klimala glavom. Prsti su joj se poigravali njegovim dugim crnim maljama na nadlanici. Nikada nisam shvatio da li malje voli ili ih mrzi. Onako kako ih je vukla i povlačila, izgledalo je kao da hoće da ih iščupa.

I moje prvo sećanje u vezi je s dlakama. Vrlo sam mali i sedim na podu iza zavese. Negde je otvoren prozor, zavesa leluja, kroz tkaninu treperi sunčeva svetlost. A onda je neko povlači i mama tu stoji i plače. Možda se smeje, u mom sećanju nema razlike. Podiže me. Kosa joj miriše na kuhinju i nedeljno jutro. Duga je i plava, i čini mi se da može celog da me prekrije, kao da bih mogao da nestanem u maminoj kosi.

Kasnije smo se preselili u potkrovlje iza Ulice Markt. Stan je bio uzan i nizak, ali mogao sam da posmatram golubove na obližnjim krovovima. Ponekad bi se pojavio soko, a u sumraku su se slepi miševi zanosili preko dimnjaka kao male, pijane senke.

Sakupljao sam bube, muve i druge insekte. Pokušavao sam da ih uhvatim žive i stavljao ih u malu limenku. Kada bih limenku prisionio na uho, čulo bi se kako umiru. Onda bi se lagano sasušili i postajali tvrdi kao šljunak.

Tata je išao u banku, ja sam išao u školu, a mama nam je svakog jutra pre doručka slagala odeću preko naslona stolića: čisto odelo za njega, a košulju i pantalone za mene. Činila je to uz neki čudno sramežljiv osmeh. Skoro sve je činila uz taj ukošeni osmeh na licu. Nisam tačno shvatao šta on znači, ali zamišljao sam da je možda ponosna na nas.

Rastao sam, imao prijatelje, zanimao se za devojčice, a u školi nisam imao nikakvih problema. Sve je bilo onako kako je trebalo da bude. Verovao sam da razumem da je život vredan življenja. Ne znajući kuda će me odvesti, bio sam siguran da sam na pravom putu.

A onda se nešto desilo. Bilo je pozno leto, tek što sam napunio sedamnaest godina. Nas trojica smo išli preko školskog dvorišta, široke betonske površine bez hlada. Pred nama, ka ulici, uzdizala se gvozdена kapija. Visoka kao porodična kuća, crna, sa zlatnim vrhovima koji su svetlucali na popodnevnom suncu. Na nebu je letelo jato svilorepih kugara i bacalo titravu senku na dvorište. Jato se nekoliko trenutaka gibalo gore-dole, kao veo na vetru, pre nego što se iznenada spustilo iza škole i nestalo. Na betonu su se žvake čitavih generacija učenika razmekšale i pri svakom koraku lepile za đon.

Na ulici je stajao Johanеs Štorm, dečak iz susednog odeljenja. Nije bio naročito visok, ali ramena su mu bila široka

i jaka, a grudni koš prostran kao bure. Imao je veliku, dečju glavu i kratku plavu kosu. Oči su mu stajale vrlo blizu, pa mu je bilo teško gledati u lice kad bi s nekim razgovarao. Van škole, niko s njim nije imao posla. Ali svi su znali da živi s majkom, grubom ženom koja je ribala trotoar i prala izloge ispred prodavnica u Ulici Markt.

Stajao je i pušio. Zurio je u zemlju kao da će tamo otkriti nešto neverovatno zanimljivo. Postavili smo se ispred njega, a ja sam mu rekao da mi da cigaretu. Nije čak ni odmahnuo glavom. Na slepoočnici mu se caklila niska sitnih kapi znoja. U levoj ruci je držao cigaretu, desnu je gurnuo u džep pantalona. Rekao sam da neću kavgu, samo cigaretu. Nije odgovorio. Ulicom je brujao kamion natovaren šutom i metalom. Vozačeva ruka visila je iz otvorenog prozora, lupkao je prstima po limu u ritmu nečujne muzike. Kamion je skrenuo, brujanje je utihnulo. Iz škole je doprla vika nekih devojčica, onda se zalupio prozor i zavladala je tišina.

„Zar nisi hteo cigaretu, Gerde?“ Moji prijatelji stajali su pola metra iza mene. Tada smo bili nerazdvojni. Samo nekoliko godina kasnije, nisam mogao da se setim čak ni njihovih lica.

Zakoračio sam ka Štormu. „Sigurno ne želiš kavgu“, rekao sam. „Zar ne? Hoćeš kavgu, Štorme?“

Nije odgovorio. Stajao je nepomično, pogleda uprtog u zemlju, i otpuhivao dim cigarete. Zatim je bacio pikavac i podigao pogled. Gledao je mimo nas u pravcu školskog dvorišta po kome su sada trčala deca. Osetio sam kako mi se znoj sliva niz vrat. Činilo mi se kao da će vrućina prodreti kroz svaku moju poru i sasvim me ispuniti iznutra. Pogledao sam ga u lice i rekao: „Sad ću da te prožderem!“

Zvuči ludo, ali stvarno sam to hteo da učinim. Pokušao sam da ga zgrabim i privučem sebi, ali pre nego što sam uspeo

da ga uhvatim za kragnu, brzinom munje je izvukao pesnicu iz džepa i udario me posred stomaka. Presamitio sam se, ali pre nego što sam se stropoštao, zabio mi je koleno u čelo, a ja sam se zateturao u gvozdene šipke dok sam polako klizio na kaldrmu. Video sam kako se visoko gore ljuljaju zlatasti vrhovi grana kao trska na vetru. Iznad mene je izronila Štormova glava. Hteo sam da otpuzim, ali nisam znao kuda, pa sam sklopio oči i rukama pokrio lice. Osetio sam kako mi na tlu pulsira uho, sve jače i jače, i na trenutak sam pomislio da ću kroz kaldrmu moći da osetim puls zemlje.

Završio sam školu i manje-više ispunio očekivanja. Kada sam poslednji put prolazio kroz kapiju, nisam se osvrnuo, nego sam pogled prikovao preda se. Želeo sam da verujem da se i dalje nalazim na pravom putu.

S devetnaest godina sam napustio Paulštat da bih studirao. Kada je autobus jednog blagog jutra napustio grad, smejaio sam se, ali prigušenim smehom, nisam više verovao u njega.

Nameravao sam da što pre završim fakultet i započnem karijeru. Išao sam na predavanja, prijavljivao se na seminare i pokušavao da učestvujem u studentskom životu. Svakodnevno smo se nalazili u kafanama rasutim oko univerzitet-skih zgrada. Mnogo smo razgovarali. Uglavnom o politici, a pošto je u igri uvek bio i alkohol, razgovori bi postajali žučni. Suzdržavao sam se od pića. Neobjašnjiv strah mi je bio usađen u srce i ponekad, kad bi postalo previše bučno ili kad bi neko naglo ustao, lica izobličienog od želje za svađom, osetio bih kako u meni raste ledena jeza. „Prestanite“, viknuo bih. „Molim vas da prestanete!“ Ali ostali bi se samo smejali, a ja bih se povukao i sedeo ćutke negde sa strane; kada bi me neko pogledao, pokušavao bih da se osmehnem.

Na drugoj godini sam se zaljubio u jednu devojku. Bila je prelepa, bar sam ja tako mislio. Koža joj je bila boje cvetnog meda, potpuno čista, bez ijedne mrlje, besprekorna. Bila je zategnutija i mekša od svega što sam dotad video ili dodirnuo. Bio sam bolestan od čežnje kada ne bih bio u njevoj blizini, ali dok sam joj jednog dana na pragu stana govorio o mekoći njene kože, zasmejala se tako zvonko da mi se činilo da odjek sa stepeništa čujem čak i pošto sam već odavno stajao na ulici, drhteći od stida i besa.

Činilo mi se kao da se moje srce, ionako već krhko, bespovratno raspalo. Odustao sam od studentskih okupljanja i večeri sam provodio sam u sobi. Sedmice su prolazile, dan za danom, sve dok mi neko nije ispod vrata proturio pismo u bledožutoj koverti.

Tata je umro.

Čitaš reči i ne razumeš ih. Nije bilo ni bola ni tuge. Prosto je čudno. Kao da je vreme oko tebe stalo, kao da se stvrdlo u žele oko koga su se vrtele misli kao muve kad se ulenje u jesen. U susednoj sobi stalno se vrtela ista pesma na radiju, iznova i iznova.

Mama i ja smo organizovali sahranu. To nije bilo opraštanje, nego izvršenje. Na grobu nismo plakali. Banka je poslala nešto novca, a ja sam se ponovo uselio u svoju staru sobu, gde sam u jednoj od fioka pronašao limenku s insektima. Nisam je bacio, ali je nisam ni otvorio. Vratio sam stvari na mesto i ponovo se odomaćio u malom kraljevstvu svog detinjstva.

S tatinom smrću, mama je prestala da se osmehuje. Činilo se kao da se krivi osmeh prosto rastvorio. A s osmehom se rastočilo i njeno lice, kasnije i čitava njena ličnost. Majka je skoro neprimetno nestajala, a tek mnogo godina nakon njene smrti shvatio sam da sam ostao sâm.

Zaposlio sam se u osiguravajućem društvu *Lajnsam* i sinovi, gde sam delio kancelariju s tri koleginice. Zadatak nam je bio da sortiramo račune i proveravamo bilanse. Jedna od njih, Sonja, bila je ubeđena da vidi nešto u meni, pa smo jedno veče izašli. Pili smo vino, što je bila greška, jer je posle toga htela da ide sa mnom kući. Poveo sam je i sedeli smo na krevetu. Govorio sam joj o stvarima koje sam spontano smišljao i skoro da nisam ni primetio kad me je prvi put dodirnula. Kasnije je prislonila svoj obraz uz moj i udahnuo sam njen miris, opijen od vina i mirisa njene kose, i možda bi se stvari drugačije razvijale da mi se nije dogodio maler. Rekla je da time ne treba da se opterećujem, to svakome može da se desi. Pritom me je milovala po glavi kao što se miluje mali dečak.

Nekoliko sedmica posle toga, Sonja je dala otkaz. Htela je da se upusti u nešto novo, rekla je, da započne novi život, i, dok sam posmatrao kako rasprema svoje radno mesto, obuzelo me je neodređeno osećanje da je sa stvarima, koje je velikim zamahom počistila s radnog stola u tašnu, odnela sa sobom i moju mušku moć.

Bio sam zbunjen i osećao sam se odbačenim. Ipak, na neki način sam osećao i olakšanje, i možda bi Sonja postala samo maglovito sećanje da je posle tri sedmice na jednom ćošku nisam video u čvrstom zagrljaju Johanesa Štorma.

Kiša je padala još od ranog jutra, hladna, dosadna novembarska kiša, grad je bio obavijen sivilom maglovitog sumraka, a u barama je titrala svetlost uličnih svetiljki i svetlećih reklama. Vraćao sam se kući s posla i brzo koračao niz Ulicu Markt, po kojoj je jesenje lišće plutalo kao po tamnoj reci, kada sam ih ugledao. Stajali su ispod nadstrešnice prodavnice duvana Sofi Brajer. Obujmio ju je obema rukama, glava joj je bila naslonjena na njegove grudi. Oči su joj bile

zatvorene, a on je, blago podignute glave, posmatrao kišu. Nisam ga video još od školskih dana, kosa na slepoočnica-ma mu je posedela, ali njegovo lice s blizu usađenim očima maltene kao da nije ostarilo. Rukom je lagano prelazio preko njenih leđa. Telom su mu prošli žmarci, kao da se stresao. Zatim je okrenuo glavu u mom pravcu i u istom trenutku sam video kako mu se šire nozdrve.

Sve je to već daleka prošlost. U mom sećanju kiša nikad nije stala, svet je potopljen. Sada ležim ovde, između svojih roditelja. Put nije bio dug. Ali je mirno, i ponekad noću mogu da čujem zavijanje u daljini. Prvo vrlo tih, ravnomeran, zvonak zvuk, kao plač deteta, ali onda bi ubrzo nadošao, postajao jači i prodorniji, sve dok mi se ne bi učinilo da ispunjava čitavu noć. Ležim nepomično i osluškujem zavijanje vukova sve dok iznenada ne prestane. Onda mi se razbistri: to je samo vetar koji huči kroz rupu na zidu groblja. Kroz tu rupu veličine glave koju je napravila protuva od sina starog Švitera zakoračivši u zid u pivskom pijanom zanosu.

Sonja Majers

Subotom sam posle škole posećivala dedu. Sedeli smo za njegovim stolom i igrali šah. Tu i tamo bi zaboravio moje ime ili naziv šahovske figure koju je upravo držao u ruci. Ponekad je pitao kada će mu se žena vratiti kući. Baka je već dvadeset godina bila pokojna, ali nisam mogla to da mu kažem. Odgovorila bih mu da će tog dana doći malo kasnije. To bi ga umirilo, pa bismo mogli da nastavimo s igrom. Na komodi je stajala njena slika. Mlada žena, ne preterano lepa, ništa na njenom licu nije bilo upadljivo. Imala je svetlu bluzu, a oko vrata ogrlicu. Njen stisnuti osmeh ništa nije otkrivao, ali deda je mislio da mu se podsmeva. Jednom sam iz rama izvadila fotografiju da je malo bolje pogledam. Na poleđini je stajao neki zapis hemijskom olovkom.

21/3/III

Razbolela sam se

i umrla

kao heroj

svoje tragedije

naslova:

SVE JE UZALUD

Ni deda nije znao šta s tim da započne. Uvukla sam fotografiju u ram i nastavili smo da igramo šah. Dugo je razmišljao, a onda rekao: Staviću svog pešaka na C7.

Sveštenik Hoberg

Imao sam tri godine kada se rat završio, a pet kada se otac jednog novembarskog dana vratio kući.

Stajao je u vratima bleđ, s kožnom vrećom prebačenom preko ramena, i gledao me s visine. Nosio je težak raskopčan kaput i ispod njega džemper pun rupa, a kada me je podigao i pritisnuo moje lice na grudi, osetio sam vlagu u vuni. U kuhinji, iza mene, stajala je majka. Vremenska prognoza na radiju pokrila je njeno isprekidano jecanje.

Sledeće nedelje smo otišli na misu. Držeći oca za ruku, držeći majku za ruku, prvi put sam zakoračio u prostoriju visokog svoda. Iza prozora s mozaikom lelujele su krošnje kestenova u crkvenoj porti, a šareni sveci izgledali su živi.

I vetar se s nama provukao kroz vrata i izazvao treperave talase niza plamičaka na poređanim svećama. Majka je stavila ruke iznad njih i naredila mi da učinim isto što i ona.

Grejemo ruke na željama ljudi, rekla je.

Klupe su bile dupke pune. Ljudi u tamnim kaputima i krznenim šubarama na pognutim glavama izgledali su kao krdo umornih, teških životinja. Tu i tamo čuo se šapat, potisnut kašalj, škripa drveta.

Dah je isparavao.

Kada su zasvirale orgulje, hteo sam da skočim i otrčim napolje. Zvuk je ispunio prostor sve do ispod kupole. Delovao je kao da ima snagu da sruši zidove. A onda sam osetio majčinu ruku na kolenu i ostao.

Za vreme kirije² prvi put sam osetio pritisak, a posle prvog čitanja iz Biblije više nisam mogao da izdržim.

Piški mi se, rekao sam.

Ne sada, rekao je otac.

Pokušao sam da se stisnem. Pogrbljen, s pesnicama u krilu, sedeo sam između krutih kaputa mojih roditelja i mrmeljao molitve. Kod poslanica sam tiho zaplakao klečeći, a kod poslednje molitve sam se uspravio.

Piški mi se, rekao sam.

Sedi tu, rekao je otac.

Onda sam ispružio ruke i pustio da teče. Tada će ugledati Sina Čovečjega gde dolazi na oblacima sa silom i slavom velikom, i tada će poslati anđele svoje i sabraće izabrane svoje od četiri vetra, od kraja zemlje do kraja neba, najavljuvao je sveštenik, dok sam mokrio u pantalone i dok su mi se suze slivale niz lice.

Ostaćeš u tim pantalonama do večeri. Osrमतio si Boga, našeg oca.

A onda, jednom, druge nedelje, skoro četrnaest godina kasnije, otac je umro od slabosti pluća koja ga je mučila od njegovog povratka. U suštini, otišao je brzo, nije bilo potrebno ni od koga da se oprost, i još pre podne su ga izneli iz kuće, suvog i lakog kao zamotuljak osušenog pruća.

Nekoliko sedmica kasnije, majka je otišla za njim. Na putu do kuće, s punom korpom namirnica u ruci, odjednom

2 Početak trodelne litije koja se iz različitih povoda peva za vreme katoličkog bogoslužjenja. (Prim. prev.)

je zastala i zabacila glavu, i na trenutak je izgledalo kao da posmatra udaljenu tačku na nebu bez oblaka, pre nego što se zateturala i nasred trotoara srušila mrtva. Iz korpe su se četiri velike jabuke otkotrljale na ulicu, gde su neko vreme svetlucale na suncu, da bi potom jedna za drugom nestale pod točkovima gustog popodnevnog saobraćaja.

Ostao sam sâm. Moje predstave o dugom ostatku života zbunjivale su me, pa sam pošao u potragu. Razgovarao sam s ljudima koje sam sretao, ali ništa mi nisu govorili. Satima sam stajao pred grobom mojih roditelja, a tek oni mi ništa ne bi rekli. Sedeo sam u *Zlatnom mesecu* za šankom, ali bi mi od rakije i tuposti misli samo pripala muka. Seo sam u autobus i odveo se daleko iza polja do poslednje stanice i ponovo nazad. Naslonio sam čelo na prozorsko staklo i posmatrao kako predeo pored kog smo prolazili nestaje u magli mog daha, ali ništa drugo nije se dogodilo.

Jednog dana sam otišao u crkvu. Seo sam na mesto gde sam onda pustio da stvari poteku svojim tokom. Prisetio sam se kako sam se osećao zaštićenim između tela mojih roditelja. Majčine topline. Oca, koji je bio tako velik, a ipak samo jedan od mnogih. I setio sam se zabranjenog, neobuzdanog nagona i olakšanja, praćenog sramotom i zadovoljstvom.

Od tada sam počeo da dolazim svaki dan, i u nekom trenutku me je zapazio sveštenik. Uvek sam se trudio da budem sam, uglavnom bih dolazio oko podneva, pošto u to doba čak ni najstariji ni najusamljeniji ne bi zalutali u crkvu. Tim pre sam se prestrašio kada je iznenada stao pored mene. Bio je nizak, telo mu je delovalo ženstveno i nežno u mantiji, s crnim opasačem oko stomaka. Osećao sam se kao da sam uhvaćen na delu, a kada sam podigao pogled i pogledao mu u lice, na oči mi navreše suze.

Dozivao sam te po imenu, meni pripadaš.

Iako mi je sveštenikova naklonost utrla put, ne sećam se njegovog imena. Niti se sećam da sam ga ikada čuo. Jednom je rekao da imena zanimaju javne i državne službe, pred Bogom se svi mi zovemo samo *čovek*. To mi se dopalo. Bio mi je vrlo drag. I odmah posle našeg prvog susreta, kada mi je palcem ispisao svetu reč na čelu, a ja iskoračio iz senke crkve na svetlost sunca, odlučio sam da krenem njegovim putem i odaberem poziv sveštenika. Potraga je bila okončana. Pronašao me je. Omamljen samopouzdanjem i radošću, osmehivao sam se građevinskim radnicima koji su na drugoj strani ulice sedeli na skelama. Nisu razgovarali, samo su ćutke grizli svoje zemičke. U flašama se mućkalo pivo.

Sveštentički seminar bio je veoma daleko od kuće, osećao sam se kao stranac i mislili su o meni da sam čudan. Nisam imao ni prijatelje ni neprijatelje. Nisam mario za druge. Njihove čežnje nisu imale nikakve veze s mojima. Dok bi oni uveče igrali fudbal ili recitovali psalme, ja sam klečao u svojoj sobi pred zidom i molio se sve dok u napuklinama maltera ne bih prepoznao zvezdani ogrtač *Mater ter admirabilis*³.

Iz puke zahvalnosti, žiletom sam na grudima urezao tri krsta. Nisam to nikome ispričao.

Posle završenog seminara, još neko vreme sam ostao u tuđini, ali je onda sveštenik umro. Preporučio me je za svog naslednika, i tako sam se vratio kući da preuzmem službu u parohiji. Ljudi su prema meni bili sumnjičavi. Spuštali bi glave i domundavali se. Ismevali su me, tog mladog, tankog, neobičnog mladića, koji je nedeljom stajao na crkvenoj kapiji i rukovao se sa svakim ponaosob. Ali On me je izabrao i, kada bih držao propoved, On bi iz mene govorio. A njegove poruke nisu bile samo radosne i oslobađajuće. Bile su to i

3 Počasna titula za Majku Božju. (Prim. prev.)